

Handlingsplan för miljöarbete inom hälso- och sjukvårdsförvaltn ingen 2023-2025

Fastställd av hälso- och sjukvårdsnämnden

Framtagen av hälso- och sjukvårdsförvaltningen

Datum [Beslut/Publiceringsdatum]

Gäller 2023-2025

Ärendenr RS 20xx/xxxx

Version Slutversion

Handlingsplan för miljöarbete inom hälso- och sjukvårdsförvaltningen 2023-2025

1. Inledning

Syftet med Miljöplanen är att den ska ses som en färdriktning inom miljöarbetet för hälso- och sjukvårdsverksamheten. Den kommer kontinuerligt uppdateras, utvärderas och förbättras. Hälso- och sjukvårdsdirektören är ytterst ansvarig för planen. Miljö- och säkerhetssamordnaren är ansvarig för att samordna och involvera relevanta intressenter inom verksamheten där hänsyn beaktas gällande patientsäkerhet, hygien, lokaler, logistik, medicinteknisk utrustning m.m.

Det är en ambitiös miljöplan som innehåller många förslag på mål och aktiviteter. Under 2023 har förvaltningen valt att fokusera på tre områden enligt nedan:

1. Identifiera förbrukningsvaror av engångskaraktär som HSF kan minska användningen av. (Mål 1: Minskad klimatpåverkan, se nedan 1.1.3)
2. Mäta avloppsutsläpp från sjukhus för att minska läkemedelssubstanser i avloppsutsläpp. (Mål 2: Eftersträva giftfri miljö, se nedan 1.1.3)
3. Utse miljöombud inom HSFs verksamhet. (Mål 3: Ökad resurseffektivitet, se nedan 1.1.3)

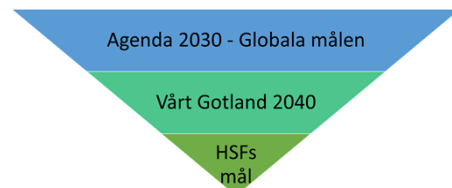
1.1 Handlingsplan för miljöarbete inom hälso- och sjukvårdsförvaltningen

Hälso- och sjukvårdsverksamheten påverkar miljön på många sätt. I denna handlingsplan har vi valt att gruppera miljöpåverkan inom tre fokusområden, se punkt 1.2.2. Områdena är

fördelade på direkt och indirekt påverkan. Fokusområdena är därefter kopplade till de globala målen. Miljöplanen gäller 2023-2025 med årlig uppföljning och revidering. Områdena och aktiviteterna i planen bör inte påverkas om den regionala utvecklingsstrategin skulle komma att ändras.

Hälsa- och sjukvårdsförvaltningens handlingsplan för miljöarbete är baserad på 3 övergripande utgångspunkter:

1. Agenda 2030 – Globala målen
2. Vårt Gotland 2040. Gotland är en förebild i energi- och klimatomställningen. Gotland är klimatneutralt 2040.
3. Hälsa- och sjukvårdens 3 miljömål

1.1.1 Agenda 2030 – Globala målen

Agenda 2030 innehåller 17 globala mål och 169 delmål som omfattar samtliga tre dimensioner av hållbar utveckling: den ekonomiska, den sociala och den miljömässiga. Globala målen är den mest ambitiösa agendan för hållbar utveckling som världens länder någonsin antagit och finns till för att uppnå fyra fantastiska saker till år 2030:

1. Att avskaffa extrem fattigdom.
2. Att minska ojämlikheter och orättvisor i världen.
3. Att främja fred och rättvisa.
4. Att lösa klimatkrisen.

Genom Globala målen för hållbar utveckling kan det bli verklighet.

1.1.2 Vårt Gotland 2040 – Regional utvecklingsstrategi

Region Gotland vill nå ett långsiktigt hållbart Gotland – ekonomiskt, socialt och miljömässigt – och för att göra det behöver vi integrera hållbarhetsperspektiven i mål, prioriteringar och i beslut om insatser. De tre dimensionerna behöver finnas med och ömsesidigt stödja varandra. Genom att arbeta för en hållbar regional utveckling på Gotland bidrar vi till att nå FN:s globala mål för hållbar utveckling och Agenda 2030. En annan viktig internationell överenskommelse är FN:s Parisavtal, med åtaganden om att begränsa klimatförändringarna till maximalt 2 graders temperaturhöjning och vidta åtgärder för att helst klara 1,5 grader.

Region Gotlands arbete ska möjliggöra för boende, besökare och verksamheter på Gotland att bli klimatneutrala. Vårt Gotland 2040 är den nya regionala utvecklingsstrategin för Gotland som antogs av regionfullmäktige den 22 februari 2021. Målen för vårt Gotland 2040 är följande:

- Gotland är ett tryggt och inkluderande samhälle med livskvalitet för alla
- Gotland är en förebild i energi- och klimatomställningen. Gotland är klimatneutralt 2040.
- Gotland är en nytänkande tillväxtregion med utvecklingskraft.

Region Gotland har en miljöpolicy antagen 2015 som Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen följer.¹

¹ Styrande dokument, handlingsplaner och policies - Region Gotland

1.1.3 Hälsa- och sjukvårdens nya miljömål

Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen ska bidra till att Gotland ska vara klimatneutralt 2040 enligt den regionala utvecklingsstrategin antagen februari 2021² samt koppla målen till de Globala målen³. Hälsa- och sjukvårdsförvaltningens nya mål ska bidra till att:

1. **Minska klimatpåverkan**
2. **Eftersträva giftfri miljö**
3. **Öka resurseffektiviteten**

Det innebär att Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen ska:

1. Minska klimatpåverkan genom bl a bibehålla/minska nivån på utsläpp av medicinska gaser, minskad användning av engångsartiklar, få kontroll på inköpta personalresor/patientresor.
2. Eftersträva giftfri miljö genom bl a minskad förskrivning av diklofenak och antibiotika, identifiera och minska användningen av giftiga kemikalier, kassera läkemedel på rätt sätt, öka miljökraven på inköp av förbrukningsartiklar.
3. Öka resurseffektiviteten genom bl a få kontroll på inköpens ursprung, minimera avfall med genomtänkta rutiner, se på om man kan ersätta engångsartiklar med flegångsartiklar och framför allt utbilda personal i miljöfrågor.

Ovanstående tre mål är fördelade på **direkt påverkan** och **indirekt påverkan**.

Direkt påverkan innebär att Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen ska kunna följa upp definierade områden inom Klimatpåverkan, Giftfri miljö samt Resurseffektivitet.

Indirekt påverkan innebär att miljöfrågorna är gemensamma med andra verksamheter inom Region Gotland där Hälsa- och sjukvårdsförvaltningens kan ställa krav på områdena där det anses möjligt.

Handlingsplanen för miljö gäller för hälsa- och sjukvårdens alla verksamheter.

---

² Regional utveckling - Region Gotland

³ Globala målen – Läs om Globala målen – 17 mål för hållbar utveckling (globalamalen.se).

1.1.4 Globala målen – Agenda 2030

Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen tolkar att globala målen kopplas till förvaltningens viktigaste prioriteringar enligt följande:

Övergripande och viktigaste globala målet för Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen är nummer 3 därefter kommer 12, 13 och 15.

- Mål 3: God Hälsa och välbefinnande. Säkerställa hälsosamma liv och främja välbefinnande för alla i alla åldrar.
- Mål 12: Hållbar konsumtion och produktion. Säkerställa hållbara konsumtions- och produktionsmönster.
- Mål 13: Bekämpa klimatförändringarna. Vidta omedelbara åtgärder för att bekämpa klimatförändringarna och dess konsekvenser
- Mål 15: Ekosystem och biologisk mångfald. Skydda, återställa och främja ett hållbart nyttjande av landbaserade ekosystem, hållbart bruka skogar, bekämpa ökenspridning, hejda och vrida tillbaka markförstörelsen samt hejda förlusten av biologisk mångfald.

1.3 Sammanställning av miljömål med områden fördelat på direkt och indirekt miljöpåverkan samt koppling till Globala målen

Nedan beskrivs områden med mål inom respektive fokusområde. Fokusområdena är fördelade på direkt och indirekt påverkan samt koppling till globala målen.

Miljöplan Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen 2022 -2024			
HÄLSA OCH VÄLBEFINNANDE			
ÖVERGRIPANDE GLOBALT MÅL	En grundpelare för hälso- och sjukvården är de lagar och förordningar som styr hälso- och sjukvården i Sverige och som finns till för att garantera en god och säker vård samt för att stärka patienternas ställning i vården.		
			
MÅL	1. MINSKA KLIMATPÅVERKAN	2. EFTERSTRÄVA GIFTFRI MILJÖ	3. ÖKAD RESURSEFFektivITET
GLOBALA MÅL			
DIREKT PÅVERKAN	<ul style="list-style-type: none"> • Medicinska gaser • Inköp/Upphandling av förbrukningsartiklar • Resor och transporter 	<ul style="list-style-type: none"> • Läkemedelsanvändning och miljö • Kemikalieanvändning • Avloppsutsläpp lasarett • Inköp/Upphandling • Avfall 	<ul style="list-style-type: none"> • Användning av material och produkter • Avfall • Medicintekniska produkter • Vattenanvändning verksamheten • Utbildning
INDIREKT PÅVERKAN	<ul style="list-style-type: none"> • Energi • Transporter/resor • Köldmedelanvändning • Strålning 	<ul style="list-style-type: none"> • Livsmedel, patientmåltider 	<ul style="list-style-type: none"> • Vattenanvändning • Energieffektivitet • Avfallshantering/återvinningssystem

2. DIREKT PÅVERKAN

2.1 MÅL 1: MINSKAD KLIMATPÅVERKAN

Hälso- och sjukvården påverkar klimatet. För att förhindra de negativa konsekvenser som en global temperaturökning över 1,5 grader medför krävs ett globalt ansvar för att minska de klimatpåverkande utsläppen av växthusgaser. Detta gäller särskilt de starka ekonomierna i världen där företag, stater, regioner och kommuner måste se över sina verksamheter, vilket också gäller hälso- och sjukvården. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen påverkar klimatet på flera sätt, både direkt och indirekt och både positivt och negativt. Den mer direkta påverkan sker genom vår användning av medicinska gaser, användning av material, produkter, konsumtion av livsmedel, bränsle till resor och transporter. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen har definierat tre områden som har påverkan på klimatet:

1. Medicinska gaser
2. Inköp/Upphandling av förbrukningsartiklar
3. Resor och transporter

Till varje område finns ett antal aktiviteter med nyckeltal, ansvarig, tidplan och status. Nedan följer en beskrivning av områdena:

2.1.1 Medicinska gaser. Lustgas samt anestesigaser som exempelvis servofluran, isofluran och desfluran är potenta växthusgaser med flera hundra, och i vissa fall tusen, gånger större klimatpåverkan än koldioxid räknat per kilo.⁴ Lustgas används främst vid förlossning, men även vid tandvård, barnsjukvård och operationer.

2.1.2 Inköp/Upphandling av förbrukningsartiklar. Kraven på effektivitet och hygien gör sjukvården skyldig till stor miljöpåverkan. Användningen av engångsprodukter i plast ökar, och de stora volymerna bidrar till koldioxidutsläpp, vilket i sin tur leder till ökad global uppvärmning. Miljö- och klimatpåverkan från vårdverksamheter ska minska, bland annat genom att främja återanvändning av produkter och material.

2.1.3 Resor och transporter. Transportsektorn genomgår just nu en transformation från ett fossilberoendesystem till ett som är uppbyggt kring förnybara energikällor och digital teknik. Sverige har som mål att ha en fordonsflotta som är oberoende av fossila bränslen år 2030 och noll nettoutsläpp av växthusgaser år 2045.⁵ För att lyckas med detta krävs insatser på alla nivåer i samhället. De stora samhällsaktörerna, däribland offentlig sektor, måste vara med och visa vägen.

---

⁴ Källa: Västra Götaland Region, [Växthusgaserna - koldioxid, metan och lustgas | Externwebben \(slu.se\)](#)

⁵ [Transportsektorn ställer om för klimatet - Regeringen.se](#)

Inte påbörjat = **RÖD**, Påbörjat = **GUL**, Klart = **GRÖN**

MÅL 1: MINSKAD KLIMATPÅVERKAN					
OMRÅDE	Aktivitet/Åtgärd	Nyckeltal	Ansvarig	Tidplan	Status
1. Medicinska gaser					
Bibehålla låg förbrukning av medicinska gaser	CO ² belastning ska ej överstiga 1,8 kg CO ² /invånare (riket 2.2)	Klimatpåverkan för medicinska gaser, kg CO ² ekv/invånare		Årlig mätning	
	Översyn arbetssätt där medicinska gaser används. Uppdatera rutinbeskrivning. All personal som arbetar med medicinska gaser erbjuds den nya utbildningen som blev klar 2022.	Antal personer som deltagit i utbildningen.		Årligen	
Minska utsläpp av Lustgas i vårdutrymmen	Erbjuda patient dubbla masker? Detta är en stor fråga men det är ett förslag. Är det möjligt att genomföra?	Utsläppt antal kg (Kolada)		Årlig mätning	
2. Inköp/Upphandling av förbrukningsartiklar					
Minska användningen av engångsmaterial	Identifiera förbrukningsvaror av engångskaraktär som HSF kan minska användningen av. Följ statistik och göra punktinsatser på verksamheter med stor förbrukning Upprätta rutin för beställare med information om miljöpåverkan. (handbok a lå Jönköping). Sammanställa och sprida goda exempel från verksamheter som minskat sin användning.	Identifiera antal engångsartiklar i sortimentet/år Minskat antal engångsartiklar x st/år Ersätta engångsartiklar med flergångsartiklar x st/år.		Årligen	
Minska mängden avfall av förbrukningsartiklar	Kompetensen inom avfallsområdet ska höjas genom information och kommunikation. Upprätta rutin för medarbetare med information om miljöpåverkan. (handbok a lå Jönköping) Lansera och genomför miljöutbildning, Utse miljöombud som kan ge information Samverka med TKF	Andel (%) genomförd miljöutbildning Uppföljning avfall lasarett (Kolada)			
3. Resor och transporter					
Få kontroll på klimatpåverkan på inköpta resor	Identifiera resor; egen personal, hyrpersonal och vikarier.	Antal inköpta resor CO ² (Resetjänst)			
Få kontroll på inköpt drivmedel	Målsätta minskning/byte fossilfritt för helikopter- och ambulanstransporter	Antal liter, fossil /fossilfritt/per år		Årligen start 2022	
Få kontroll på inköpt drivmedel	Målsätta minskning/byte fossilfritt för verksamhetens bilar	Antal liter, fossil/fossilfritt/år		Årligen start 2022	

2.3 MÅL 2: EFTERSTRÄVA GIFFRI MILJÖ

Den samlade mängden av farliga ämnen som människor och ekosystem utsätts för behöver minska. Ytterligare steg behöver tas för att göra vardagsmiljön giftfri. Den samlade exponeringen behöver minska under en människas hela liv, genom generationerna, för att skydda barns och ungdomars utveckling. Miljöskulden till framtida generationer måste minska genom att dricksvattnet och livsmedelsresurserna skyddas bättre. Spridningen av farliga ämnen som kan påverka den biologiska mångfalden måste minska. Hälso- och sjukvårdsförvaltningen påverkar målet om giftfri miljö även med den egna hanteringen av material, varor och produkter såsom användning och kassationer av läkemedel, kemiska produkter, livsmedel samt varor och material som kan innehålla skadliga ämnen och avloppsavfall genom utsläpp från sjukhus.

Hälso- och sjukvårdsförvaltningen har definierat fyra områden som har påverkan på den giftfria miljön:

1. Läkemedelsanvändning
2. Kemikalieanvändning
3. Mätning avloppsutsläpp från sjukhus
4. Inköp/Upphandling

Till varje område finns ett antal aktiviteter med nyckeltal, ansvarig, tidplan och status.

2.3.1 Läkemedel. Läkemedel är oundgängliga för att förebygga, lindra och bota sjukdomar. Det finns en baksida av vår läkemedelsanvändning, när läkemedel som hamnar i naturen också ger effekter. Det finns flera steg i läkemedelskedjan där läkemedelssubstanser riskerar att nå miljön så som tillverkning, transport, användning och kassation.

Sveriges Kommuner och Regioner arbetar idag framför allt inom processerna inköp, försörjning, ordination, användning och omhändertagande av läkemedel för att minimera miljöpåverkan. Många läkemedelssubstanser är utvecklade för att vara kemiskt stabila i kroppen varför de också ofta är svårnedbrytbara i miljön. Läkemedel i miljön kan påverka fiskar och vattenlevande djur och därmed hela ekosystem.

Diklofenak anses enligt EU:s vattendirektiv vara extra prioriterat ur miljösynpunkt. Inom Region Gotland förskrevs 2021 398 DDD/1000 invånare.⁶ Stor del av diklofenak förskrivs inte längre utan köps receptfritt på apotek. Ett annat mycket känt problemområde är resistensutvecklingen av bakterier som kopplas till antibiotika produktion och konsumtion.

Antibiotika som kommer ut i naturen har både konsekvenser för naturen samt allvarliga hälsokonsekvenser. För att minska konsumtionen har Strama nationellt utformat ett långsiktigt mål för antibiotikaförskrivning på 250 expedierade recept/1000 invånare.⁷ För region Gotland förskrevs år 2021 239,5 recept/1000 invånare.⁸ Förskrivningen av antibiotika på Gotland ligger fortsatt bland de högsta i landet, med framför allt en hög förskrivning till de äldsta.

Etinylestradiol: Minskad förbrukning av preventivmedel innehållande etinylestradiol, framförallt plåster och vaginalinlägg. Hänsyn ska alltid tas till den individuella patienten.

---

⁶ Källa: HSF Delårsrapport 2 2022

⁷ svensk-strategi-for-arbetet-mot-antibiotikaresistens-2020-2023.pdf (strama.se)

⁸ Källa: Jämföraren - Kolada

Cytostatika är en läkemedelsgrupp som är miljöfarlig men där miljörisken ändå är begränsad eftersom preparaten används i små volymer. Cytostatika är inte med som en aktivitet.

Hormonstörande ämnen i naturen kan påverka vattenlevande organismer, och det är därför extra viktigt att överblivna läkemedel som innehåller hormoner lämnas tillbaka till apotek för att destrueras. Hormonella läkemedel är inte med som en aktivitet.

Kassation. Läkemedelsförpackningar kan vara en miljörisk om de innehåller större eller mindre rester av den medicinska produkten när de slängs. Det förekommer också att läkemedelsförpackningar tillverkas i material som inte längre används för andra produkter, exempelvis PVC. Det viktiga är att läkemedel kasseras på rätt sätt (och inte spolats ner i vasken/toaletten t ex).

2.3.2 Kemikalieanvändning. För kemiska produkter ska riskbedömningar göras ur arbetsmiljö-, säkerhets- och miljösynpunkt. Med ett kemikaliehanteringssystem underlättas detta arbete för att kunna riskbedöma våra kemiska produkter. De produkter som används i störst mängd är desinfektionsmedel inom hälso- och sjukvården.

2.3.3 Mätning avloppsutsläpp sjukhus. Mätningar av läkemedelssubstanser i vatten genomfördes via länsstyrelsen 2014 där diklofenak hittades i avloppsvattnet efter reningsverket i Visby. Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen bör överväga att kontrollera avloppsvattnet från Visby lasarett för att kontrollera att det inte överskrider nationellt fastställda riktvärden.

2.3.4 Inköp och Upphandling. Förbrukningsartiklar. Inom hälso- och sjukvårdsförvaltningens verksamheter omfattas miljöpåverkan av upphandlade varor främst vid inköp, användning och kassering. För att minska smittspridningen och garantera säkerheten för både patienter och personal används därför en stor mängd olika engångsprodukter av plast inom hälso- och sjukvården. Produkterna står för en stor del av sjukvårdens miljöpåverkan. Efter användning av produkterna kan ibland smittrisen bestå och i vissa fall behandlas engångsprodukterna som riskavfall, men de största mängderna hamnar idag i det brännbara avfallet. Ska miljöpåverkan i avfallskedet minskas behöver det ställas krav på materialvalet.

Medicintekniska produkter kan innehålla delar och material med negativa miljöegenskaper. Bland annat förekommer kvicksilver, silver, tensider och ftalater (mjukgörare) men även elektriska motorer, plast och batterier.

Inte påbörjat = **RÖD**, Påbörjat = **GUL**, Klart = **GRÖN**

MÅL 2: EFTERSTRÄVA GIFFRI MILJÖ					
Område	Aktivitet	Nyckeltal	Ansvarig	Tidplan	Status
1. Läkemedelsanvändning och miljö					
Minskad förskrivning och användning av diklofenak	Informationsinsats mot hälso- och sjukvårdspersonal samt mot allmänheten om riskerna för miljö och individ,	Diklofenak: Årlig minskning av DDD/1000 invånare samt minskad mängd via receptfria köp			
	HSF fasar ut diklofenak i hälso- och sjukvården.				
Minskad förbrukning av antibiotika	Identifiera och genomför aktiviteter för att minska förbrukningen., t ex förskrivningen till äldre.	Antibiotika 250 recept/1000 invånare.			
Minskad förbrukning av etinylestradiol	Minskad förbrukning av preventivmedel innehållande etinylestradiol, framförallt plåster och vaginalinlägg.	Antal recept /1000 invånare			
Kassera läkemedel på rätt sätt	Öka kunskapen om vikten av att kassera läkemedel rätt inom hälso- och sjukvården.				
	Ökad medvetenheten om vikten av att lämna in gamla läkemedel för allmänheten och patienter via sjukvården Gotland.				
2. Kemikalieanvändning					
Minskad användning av kemikalier	Identifiera och genomför en kemikaliehandlingsplan för riskbedömning av produkter, t ex desinfektionsmedel	Antal/liter			
3. Mäta avloppsutsläpp från sjukhus					
Minska läkemedelssubstanser i avloppsutsläpp från sjukhus	Prover av avloppsvattnet som släpps ut från Visby lasarett för att kontrollera att det inte överskrider de riktvärden som fastställts i sjukhusets kontrollprogram.	Riktvärden nationellt			
4. Inköp/Upphandling (miljökrav)					
Ökat fokus på miljökrav i upphandlingar för att undvika skadliga kemiska ämnen i förbrukningsartiklar och medicintekniska produkter	Identifiera artiklar med skadliga kemiska ämnen t ex undersökningshandskar. Övergå från PVC med hälsoskadliga mjukgörare till nitrilhandskar. Restriktioner om mikroplaster i regler för hållbara inköp.	X% av identifierade skadliga kemiska artiklar fasats ut			
Ökat fokus på miljökrav i upphandling av Medicintekniska produkter	Säkra att miljökraven identifierat delar och material med negativa miljöegenskaper, kvicksilver, silver, tensider och ftalater (mjukgörare) men även elektriska motorer, plast och batterier.	Riktvärden nationellt			

2.5 MÅL 3: ÖKAD RESURSEFFEKTIVITET

Resurseffektivitet och cirkulär ekonomi är avgörande i en framtid med globalt ökat välstånd för resursförbrukningen i världen och att jordens befolkning lever långt ifrån ett långsiktigt hållbart liv. Vår överkonsumtion leder till avskogning, vattenbrist, jorderosion, minskad biologisk mångfald och klimatförändringar. Vi behöver hjälpas åt att minska det mänskliga avtrycket på vår jord.

Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen har definierat fyra områden som har påverkan på resurseffektiviteten:

1. Upphandling av material och produkter (ursprung)
2. Användning av material och produkter. Materialval, minimera slöseri, genomtänkta rutiner m.m.
3. Vattenanvändning inom verksamheten
4. Utbildning

Till varje område finns ett antal aktiviteter med nyckeltal, ansvarig, tidplan och status.

2.5.1 Upphandling av material och produkter (ursprung). Varor och tjänster ger upphov till olika typer av miljöpåverkan under sin livscykel från råvaruutvinning och produktion till användning och slutligt omhändertagande, inklusive transporter i alla led. Exempel på miljöproblem som kan kopplas samman med konsumtionen av varor och tjänster är utarmande av naturresurser och biologisk mångfald, klimatpåverkan och diffusa utsläpp av kemikalier. En stor del av de produkter som regionen använder tillverkas i andra länder. Några förbrukningsartiklar som används i stora volymer inom hälso- och sjukvården är plastförkläden, undersökningshandskar och engångsmuggar. Ta del av de nya kraven⁹

2.5.2 Användning av material. På Gotland¹⁰ är vi duktiga på att ta hand om vårt avfall. Mycket av avfallet återvinns som material till nya produkter eller energi. Men avfallsmängderna ökar i samhället. Att minska mängderna och förebygga att avfall uppstår är en stor utmaning där vi behöver tänka till, genom hela livscykeln. Den biologiska mångfalden har ett egenvärde i sig och förser oss människor med ett flertal ekosystemtjänster till exempel växter som luftrenare. Begreppet medicintekniska produkter innefattar både förbrukningsmaterial och utrustning som används inom alla delar av hälso- och sjukvården. Exempel på medicintekniska produkter är kompresser, kontaktlinssprodukter, sprutor, kanyler, infusionsaggregat och pumpar för läkemedelstillförsel. Produkterna används också av enskilda för egenvård och som hjälpmedel i vardagen.

Vi ska minimera avfall med genomtänkta rutiner, materialval, volymer, kassationer, ersätta engångsprodukter med flergångsprodukter där det är möjligt.

2.5.4 Vattenanvändning verksamheten. Tillgång till rent vatten är livsviktigt för oss människor. I Sverige är det generellt stor tillgång till bra vatten för dricksvattenframställning. Men klimatförändringar och minskad nederbörd har orsakat

⁹ <https://xn--hllbarupphandling-8qb.se/lista-kategorier/file/230-programfoerklaring-2030>.
<https://skr.se/skr/demokratiledningstyrning/upphandling/hallbarupphandling.28109.html>

¹⁰ Källa: Avfall Sverige

vattenbrist i flera delar av Sverige, som t ex på Gotland. Vattensituationen sommartid är ansträngd både på enskilda brunnar och den allmänna anläggningen.

2.5.5 Utbildning ligger som en grund för alla områden. Idag är det viktigt att vi har en helhetsbild av varför hållbar utveckling är viktigt att ta i beaktande, varför vi bör återvinna så att vi gör att göra miljömedvetna val i vårt arbete. En grundläggande miljökompetens krävs för att medarbetarna skall våga och kunna prata om miljö och hållbarhet på ett naturligt sätt. Kunskap ger stolthet, engagerade medarbetare och ökade möjligheter att nå gemensamma mål. Handlingsplanen kan användas som stöd i processen och utbildningar. I Hälsa- och sjukvårdsförvaltningens uppdrag ingår också att delta i nätverk med andra förvaltningar.

Inte påbörjat = **RÖD**, Påbörjat = **GUL**, Klart = **GRÖN**

MÅL 3: ÖKAD RESURSEFFektivITET					
Mål	Aktivitet/Åtgärd	Nyckeltal	Ansvarig	Tidplan	Status
1. Upphandling av material och produkter (ursprung)					
Ökade sociala hållbarhetskrav	Långtgående miljökrav ska ställas i prioriterade upphandlingar. (livscykelperspektivet, Kemikalie-strategi) Identifiera väsentliga upphandlingar Få bättre kontroll på upphandlingarna. Vilka gör Stockholm, vilka gör vi själva, när behöver vi styra.	X prioriterade upphandlingar Antal utbildade medarbetare i upphandling Berörd person genom för x utbildningar		Årligen	
2. Användning av material och produkter					
Minska användningen av engångsmaterial	Se område klimatpåverkan				
Minska mängden avfall	Se områden klimatpåverkan och giftfri miljö				
3. Vattenanvändning inom verksamheten					
Minskad vattenanvändning inom verksamheten	Få kontroll på HSF vattenanvändning och mät det varje år. Beställ översyn av TKF på flöde/temperatur i kranar och vad som är accepterat utifrån vattenåtgång och legionella.				
4. Utbildning					
Miljö	Utbildning, övergripande miljö Ta fram utbildning, alternativ utred möjligheten att använda KI miljöutbildning	Utbilda samtliga anställda.			
Medicinska gaser	Ökad kunskap om medicinska gaser (utbildning finns) Utbildning för anställda som arbetar med gaser				
Upphandling	Utvalda medarbetare genomför SKRs upphandlingsutbildning Köp in x licenser av SKR upphandlingsutbildning	Utvalda medarbetare			
Läkemedel	Ökad kunskap om läkemedel				
Fördjupad miljöutbildning	Fördjupad miljöutbildning Utbilda miljöombud Länsstyrelsen				
Hygien	Hygien Utbilda berörda personer				
Nätverk	Identifiera nätverk och deltagande				

3. INDIREKT PÅVERKAN

Indirekt påverkan innebär att miljöfrågorna är gemensamma med andra verksamheter inom Region Gotland där HSF kan ställa krav på områdena där det anses möjligt.

Rekommenderas att miljö- och säkerhetsamordnare, Hälsa- och sjukvårdsförvaltningen, följer upp nedanstående områden med respektive ansvarig förvaltning en gång om året i samband med verksamhetsplanarbetet.

3.1. Minska klimatpåverkan

Inte påbörjat = **RÖD**, Påbörjat = **GUL**, Klart = **GRÖN**

Område	Beskrivning	Ansvar	Vad kan HSF bidra med	Status
Energi	<p>En stor utmaning inom hälso- och sjukvården är då mer och mer avancerad medicinteknisk utrustning installeras som ger ökat behov av kyla. Med ökat behov av ventilation, större delar av dygnet, så ökar även uppvärmningsbehovet.</p> <p>Idag har HSF, Bra miljöval el, 52 MWH, fjärrvärme lasarettet, havsvärme lasarettet, växlar till värme och kyla, . Sjukhuset har system för att vissa avbrottsfri el som har batterier om det blir strömavbrott</p>		<ul style="list-style-type: none"> • HSF ska ta del och vara behjälpliga i arbetet att ta fram en koldioxidbudget som HSF på sikt kan se sin påverkan på klimatet. • Ta del av utbildning vad individen kan göra och miljöpolicy för att vara medveten om helheten. 	
Resor och transporter Patientresa och besökare.	<p>HSF ger upphov till en mängd resor, dels genom att invånarna och besökare reser till och från våra verksamheter, andra aktörer som levererar varor till och hämtar avfall från våra verksamheter samt att den egna personalen reser till och från arbetet samt i tjänsten.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • Samarbeta med förvaltning som jobbar med kollektivtrafiken etc. • genomföra projekt som uppmantrar medarbetare att cykla, åka kollektivt eller samåka till arbetsplatsen. stimulera fler patienter och brukare att åka kollektivtrafik istället för egen bil och taxi till vårdinrättningar. • ge förutsättningar till anställda att genomföra distansmöten • Erbjud medarbetare gratis prova-på-perioder med kollektivtrafik. • Utredda vilka delar i organisationen som skulle ha möjlighet att minska arbetspendlingen eller resa mer hållbart genom flexibla arbetsformer. • Medverka till att erbjuda medarbetare årlig cykelservice vid våra tre sjukhus samt rabatter på service och tillbehör till cykel via personalförmanerna. • Utveckla och erbjuda ett centralt system för samäkning till och från jobbet. • Uppmuntra medarbetare att resa hållbart genom att erbjuda förmåncyklar. 	
Köldmedel-användning	<p>Ett flertal ämnen kan användas som köldmedia, d.v.s. energibärande i bland annat kylskåp, frysar, värmepumpar och luftkonditioneringsanläggningar. Så länge köldmediet är inneslutet i aggregaten gör de ingen skada, men vid läckage kan köldmediet slippa ut och påverka miljön. Användning av köldmedia är hårt reglerat i lagstiftning, med återkommande kontroller och läcksökning av anläggningarna m.m. HSF har inte haft något läckage enligt leverantören.</p>		<ul style="list-style-type: none"> • HSF bör begära få in årlig uppföljning på eventuellt påfyllnad/läckage. • Ett nyckelatt följa årligen 	
Strålning	<p>Strålskyddslagstiftningen för användning inom hälso- och sjukvården är så pass stark och styrande att det räcker med det man gör där i form av rutiner och uppföljning. Vi räknar det inte heller som någon betydande miljöaspekt eftersom befintliga rutiner etc är fullgoda för att inte behöva styra det på ytterligare sätt.</p>		<p>HSF bör vid upphandling av ny strålningsutrustning beakta miljöpåverkan.</p>	

3.2. Eftersträva giftfri miljö

Inte påbörjat = **RÖD**, Påbörjat = **GUL**, Klart = **GRÖN**

Område	Beskrivning	Ansvar	Vad kan HSF bidra med	Status
Livsmedel	Att minska matsvinnet patientmåltider		Att uppmontra till att rutiner tas fram för att minska matsvinn på lasarettet	

Ökad resurseffektivitet

Inte påbörjat = **RÖD**, Påbörjat = **GUL**, Klart = **GRÖN**

Område	Beskrivning	Ansvar	Vad kan HSF bidra med	Status
Vatten-användning	Tillgång till rent vatten är livsviktigt för oss människor. I Sverige är det generellt stor tillgång till bra vatten för dricksvattenframställning. Men klimatförändringar och minskad nederbörd har orsakat vattenbrist i flera delar av Sverige, som t ex på Gotland. Vattensituationen sommartid är ansträngd både på enskilda brunnar och den allmänna anläggningen.		<ul style="list-style-type: none"> Att stödja TKF att följa de rutiner som tas fram för att minska vattenåtgången t ex anslag eller annan dedikerad information. 	
Avfall	Det som vi inte påverkar		<ul style="list-style-type: none"> Vi kan förbättra invånarnas kunskap om hur läkemedel påverkar miljön och hur överblivna läkemedel ska kasseras. 	

4. Uppföljning och nyckeltal

Ovan omnämnda mål och aktiviteter gällande direkt påverkan ska interageras på lämpligt sätt i hälso- och sjukvårdsförvaltningens verksamheter och verksamhetsplan samt följas upp i årsbokslutet. Även den indirekta påverkan rekommenderas att följas upp på liknande sätt. Nedan följer sammanställning på miljönyckeltal som följs upp årligen. Nyckeltal med fet stil rapporteras i Kolada.

Miljönyckeltal	2022	2023	2024
Direkt			
Medicinska gaser			
Inköpta resor personal/patienter			
Inköpt diesel/bensin/gas			
Diklofenak: Årlig minskning av DDD/1000 invånare samt minskad mängd via receptfria köp			
Antibiotika DDD/1000 invånare.			
Läkemedelskassation, Antal kg/år inom hälso- och sjukvård			
Inköpta skadliga kemikalier/liter			
% utfasade skadliga kemikalier			
Läkemedelssubstanser i avloppsutsläp/Riktvärden nationellt			
Etinylestradiol antal recept/1000 invånare			
Avfallsåtervinning sjukhus			
Engångsartiklar/år			
Antal/grundläggande miljöutbildning			
Antal/miljöutbildning gas			
Antal/ fördjupad miljöutbildning/miljöombud			
Antal/hygienutbildning			
Antal/gasutbildning			
Antal/uppbehandlingsutbildning			
Indirekt			
Koldioxidbudget			
Köldmedia			
Vatten/kubik/sjukhus/vårdcentral			
Inköpta ekologiska livsmedel			
Matsvinn i patientmåltider			
Fetstil = Rapporterar i KOLADA			